תורה אור

אילימא בית שמאי אומרים מקנח ולא בעי מדיח ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי מקנח, אלא הא דאמר רבי זירא אין קינוח פה אלא בפת, כמאן כב"ש? אלא בית שמאי אומרים מקנח ולא בעי מדיח ובית הלל אומרים אף מדיח *הוי ליה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל ולתנייה גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל אלא בית שמאי אומרים מקנח והוא הדין למדיח וב"ה אומרים מדיח והוא הדין למקנח מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי **גופא** אמר רבי זירא אין קינוח הפה אלא בפת והני מילי ברחיטי אבל בשערי לא, ודחיטי נמי לא אמרן אלא בקירא אבל בחמימא משטר שטרי, והני מילי ברכיכא אבל באקושא לא, והלכתא בכל מילי הוי קינוח לבר מקמחא תמרי וירקא, בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן כמה ישהה בין בשר לגבינה? א"ל ולא כלום, איני והא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה {גבינה מותר לאכול בשר} אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר? א"ל ולא כלום **גופא** אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, גבינה מותר לאכול בשר, אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השינים מהו? קרי עליה "הבשר עודנו בין שיניהם" אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר (א)(עד) השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא אכילנא, אמר שמואל אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא *הוה סייר נכסיה תרי זמני ביומא ואנא לא סיירנא אלא חדא זימנא, שמואל לטעמיה, דאמר שמואל מאן דסייר נכסיה כל יומא משכח אסתירא, אביי הוה סייר נכסיה כל יומא ויומא, יומא חד פגע באריסיה דדרי פתכא דאופי אמר ליה הני להיכא? אמר ליה לבי מר, אמר ליה *כבר קדמוך רבנן, רב אסי הוה סייר נכסיה כל יומא, אמר היכא נינהו כל הני אסתירי דמר שמואל? יומא חד חזא צינורא דבדקא בארעיה, שקליה לגלימיה כרכיה, אותביה בגוה, רמא קלא, אתו אינשי סכרוה (ב) אשכחתינהו לכולהו איסתירי דמר שמואל: אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיין מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה מיתיבי מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות? מצוה לגבי רשות "חובה" קרי לה **גופא** מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות, ראשונים נוטלין בין בכלי בין על גבי קרקע אחרונים אין נוטלין אלא בכלי ואמרי לה אין נוטלין על גבי קרקע מאי בינייהו איכא בינייהו קינסא. מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן, אחרונים אין נוטלין אלא בצונן מפני שחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא: מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן: אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי לא שנו אלא שאין היד סולדת

במדבר יא

אילימא בית שמאי אומרים מקנח. פיו: ולא מדיח. במים, שהקינוח יפה מן ההדחה ולא הוזכרה כאן הדחה: ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי קינוח. דלא סגי ליה בקינוח אלא מדיח במים והוא עיקר ואין צריך קינוח: אין קינוח פה. להכשיר לאכול בשר אחר גבינה: אלא. אם כן קנחו בפת דקינוח הפת שאוכל הפת בינתים הוא יפה: בימא בית שמאי היא. דאי בית הלל הדחה בעי ולא הוזכר קינוח: אף מדיח. תרווייהו בעינן וקאמר רבי זירא דקינוח בין למר ובין למר בפת הוא: וליתנייה. במסכת עדיות (פ"ד וס"ה) שכל קולי ב"ש וחומרי ב"ה נשנו שם: והוא הדין. דתרווייהו בעינן: ברחיטי לא. מפני שמתפרר בתוך הפה ואינו נקשר יחד כשלועסו לפיכך אינו מקנח: שטר. נעשה רך ונדבק בחיך ודוגמתו בהשוכר (ב"מ דף פה:) אשטר מיסטר תחבושת על העין: אקושא. קשה יותר מדאי וגם הוא מתפרר בתוך הפה כשל שעורים: קמחא תמרי וירקא. רכין הן: בין בשר לגבינה. משמע שאכל בשר ורוצה לאכול גבינה: אסור לאכול גבינה. משום דבשר מוליא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו: בשר שבין השיניים. מי חייב בשר שלא לאכול גבינה עמו עד שיטלנו: הבשר עודנו. אלמא מיקרי בשר: אנא להא מילתא חלא בר חמרא. לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין: למחר כי השתא. מעת לעת: סייר. הולך ורואה קרקעותיו מה הן צריכות: משכח איסתירא. מוצא סלע מפני שמתקנם בכל הצריך: פתכא דאופי. משוי עצים שהיה גונבו: קדמוך. שאמרו שיהא אדם רואה נכסיו בכל יום ויראה מה יעשה: צנורא דבדקא. המים יוצאין חוץ לגדותיהן ובאין לשטוף פירותיו דרך פתח שבשפת האמה: רמא קלא. הרים קול וצוח: חובה. עדיפא ממצוה ולקמיה מפרש מאי חובתייהו: מצוה. לשמוע דברי חכמים: אמצעיים. שנוטלין בין תבשיל לתבשיל בעלמא: מצוה לגבי רשות חובה קרי לה. משום דתני אמצעיים בהדייהו קרי לראשוני חובה דאע"פ שאינן אלא מצוה, חשיבות הן אצל הרשות לקרותם חובה: בין בכלי. מתחתיהם לקבלם: קינסא. אם נותן שפאי עצים וקסמין תחתיהן: למאן דאמר כלי הכא לאו כלי הוא ולמ"ד אין נוטלין על גבי קרקע שפיר דמי, ולקמן מפרש משום דרוח רעה שורה עליהן כשהן על גבי קרקע: מפעפעין. אשטנ"ט מרככין את הידים ומבליעין בהן את זוהם התבשיל:

אילימא ב"ש אומרים מקנח ולא בעי מדיח. פירש בקונטרס שהקינוח יפה מן ההדחה ולא הוזכר כאן הדחה וב"ה אומרים מדיח ולא בעי מקנח ולא סגי ליה בקינוח אלא מדיח במים והוא עיקר ואינו צריך קינוח וקשה לפירושו דלא הוה ליה למימר "ולא בעי" אלא "מקנח ולא מדיח, מדיח ולא מקנח" ועוד אמאי דחיק לאוקמי דלא פליגי לימא דלבית שמאי עדיף קינוח ובית הלל סברי דאף בהדחה לחודיה סגי כמו בקינוח לחודיה, לכן נראה דפשיטא ליה למסדר הש"ס דהדחה עדיף מקינוח והכי פירושא בית שמאי סברי מקנח ולא בעי מדיח כלומר בקינוח סגי אע"ג דגרע ולא בעי מדיח דעדיף וב"ה סברי מדיח לחודיה בעינן והשתא הוה ליה למימר "ולא סגי במקנח" דגרע אלא איידי דנקט לב"ש "ולא בעי" נקט נמי לבית הלל, והשתא הוה ליה למיפרך אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה אלא דאית ליה פירכא אחריתי ולא מלי לשנויי דבית שמאי תרתי בעי ונקט מקנח והוא הדין דבעי מדיח בהדיה ובית הלל סברי דסגי בחד או מדיח או מקנח דאם כן הוו להו לבית הלל למינקט מקנח דהוי רבותא טפי דגרע ממדיח:

מקנח וה"ה למדיח. תרווייהו בעינן כדפי' בקונט' וכ"פ ר"ח:

לסעודתא אחריתא אכילנא. לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן:

מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה כו'. בברכות בסוף פרק אלו דברים (דף נ: ושם) דריש תרווייהו מקרא והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים ואסמכתא בעלמא הוא דהא טעמא דמים אחרונים הוי משום מלח סדומית כדאמר בסמוך ואנו לפי שאין מלח סדומית מצוי בינינו לא נהגו במים אחרונים והכי נמי כי דריש התם כי קדוש זה שמן שהיו סכין את ידיהן להעביר את הזוהמא הוי אסמכתא דלא מצינו בשום מקום שיהא שמן לא חובה ולא מצוה והא דאמר התם כשם שהמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולין לברכה היינו להם שהיה הדבר עליהם חובה ליטול אחר סעודה לפיכך נחשבות כמזוהמות וצריך להקדים וליטול קודם ברכה וא"ת למאי נפקא מינה הא דראשונים מצוה ואחרונים חובה מה לי מצוה מה לי חובה הא תרווייהו חובה כדקתני בברייתא ולא רשות ואומר רבינו תם דנפקא מינה לענין מלחמת הרשות דתנן בפ"ק דעירובין (דף יז.) דפטורין מרחיצת ידים וקאמר רב חייא בגמ' לא שנו אלא מים ראשונים אבל אחרונים לא דאמר רב יהודה בריה דרב חייא מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית ס' ובהלכות גדולות פירש דראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה טעונין ברכה אבל אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונין *)ברכה *ומכאן כתב רבינו יהודה בפרק במה מדליקין בתוספ' שאין לברך על קריאת שמע שלפני מטתו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע ואם תאמר אמצעיים כגון בין גבינה לבשר שהן לצורך מצוה יהו טעונין ברכה וי"ל דאין זה כי אם הכשר אכילה כמו ניקור חלב ומליחת בשר:

*) [וע"ע תוס' שבת כה: ד"ה חובה]

רבינו גרשום

ב"ש אומרים מקנח. כלומר בפת: ואי בעי תימא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כלומר ב"ש אומרים מקנח והוא הדין וב"ה אומרים מדיח אלו ידיו אבל בפה מודו ב"ה לב"ש דאין קנוח הפה אלא בפת: בשר של בין השינים מהו. כלומר אם יש לו בשר בין השינים מהו שיאכל גבינה: פתכא דאופתא. כלומר עץ גדול: פתכא דאופי. משאוי של עצים היה נושא לביתו בלא ידיעתו דאביי: אמר ליה כבר קדמוך רבנן. כלומר רבנן דאמרי דמאן דסייר נכסי מישתכח בית איסתרא

קדמוך דאמא הוותיך דאי לא הוה הוותיך היית מגנבו ממני: הוא צינורא דבדקא. כלומר (א) רבתא ארעא ושטפי מיא לארעיה: מצוה לגבי רשות חובה קרי לה: ניטלין בין בכלי בין על גבי קרקע. כלומר בין שמקבלין אותו בכלי בין שניטלין ע"ג קרקע: אחרונים אין ניטלין. אא"כ מקבלין אותן המים ששופכין על הידים בכלי דבעינן למימר קמן דרוח רעה שורה עליהן ואמרי לה אין ניטלין ע"ג קרקע: איכא בינייהו קינסא כו'. כלומר דמקבלין אותן ע"ג תחתיה של עץ למ"ד אין ניטלין אלא בכלי ע"ג קינסא לאו כלי הוא למ"ד דאין ניטלין ע"ג קרקע ע"ג קינסא שפיר דמי: בין בחמין בין בצונן. כלומר בין במים חמין בין במים צונן: לא שנו אלא שאין היד סולדת

י א ב מיי' פ"ט מהל' מאכלות אסורות הל' כו טוש"ע י"ד סימן פט סעיף ב:
יא ג מיי' שם הל' כח טור ש"ע י"ד סי' פט סעיף א:
יב ד מיי' שם הל' כו טוש"ע שם סעיף ב:
יג ה ו מיי' שם הל' כח טוש"ע שם סעיף א:
יד ז מיי' פ"ו מהלכות ברכות הל' ב סמג עשין כו טור ש"ע א"ח סי' קנח סעיף א [וברב אלפס עוד ברכות פ"ח דף מד.]:
טו ח מיי' שם וש"נ בהשגות ובכ"מ סמג שם טוש"ע א"ח סי' קפא סעיף א:
טז ט מיי' שם הל' ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' קנב סעיף א:
יז י מיי' שם הל' ח:
יח כ ל מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' קפא סעיף ג:
יט מ מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' קפ סעיף ו:
כ נ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' קפא סעיף ב:

◆

שיטה מקובצת

א] אתו אינשי סכרוה אמר אשכחתינהו לכולהו:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' למחר כי השתא:
(ב) שם סכרוה אמר אשכחתינהו:

[לעיל כב: וש"נ]

[עי' פרש"י שבת כ: ד"ה וסייר]

[שבת יט. ב"ב קסו.]

מכאן עד שמע אין זה מדברי התוס' כי אם איזה גליון וטעו הסופרים וכתבוהו בפנים. מהרש"א

לה

א) אולי צ"ל דנפתח הגדר ושטפי מיא לארעיה

מבנה
שלבי בירור המשמעות של "מדיח" "ומקנח" שאמרו בש ובה

נושא
הגדרות של קינוח הפה

נושא
שהייה בין בשר לחלב

*לצם לסוגיה דיוקי דקושיא מדין

מבנה
ב' אמירות שמשמעותן זהה - "אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא"

נושא
עצה טובה שאדם ילך לסייר קרקעותיו לראות מה צריך

מבנה
אביי ור' אסי היו בודקים נכסיהם בעצמם

נושא
מים: ראשונים אמצעים אחרונים
חובה, מצוה, רשות

מבנה
ג' הגדרות והלכות לגבי מים ראשונים אמצעים ואחרונים

נושא
רמת החום של מים ראשונים ומים אחרונים

מבנה
ג' לשונות של מי